

Bori Imre

(1929–2004)

*A csönd elvirágozik levelet hajt a bánat nagy erekkel
Ne sikolts ne sikolts ne törj meg engem a szemeddel
Ne feszíts föl a jajgatásra eleven síró kötelekkel
Száradok húsoiban szerveimben belep a halál döngő két legyekkel*

*Mint a polip karjai idegeim a nyálás ürbe kinyúlnak
Csillag-halacszkákra tekerődnek forró vérüktől ittasúlnak
Nyálkás zöld szem vagyok tengelyen forgó szenvedéseim kigyúlnak
Emelj ki mélyeimből üveges-közönyömtől ragadozó-álcámtól szabadúljak*

*Egy szarvast hallottam énekelni vándoroljunk arra a tájra
Ott csöndből vannak a levelek a némaság fái felszöknek sudárra
Ott piros madarak virágoznak ödöng a szelídség őz-sutája
Kihajt szívedből a szívem holdfényben nyit a csönd virága*

(Juhász Ferenc: A csönd virága)

Tisztelt egybegyűltek: családtagok, kollégák, ismerősök, Bori tanár úr tisztelői!

Ezen az ünnepet közvetlenül követő kettős jubileumon, amely egyrészt dr. Bori Imre halálának tizedik évfordulóját, ennek az évnek a végén pedig születésének 85. évét fogja jelölni, nem véletlenül emlékezünk az akadémikusra, egyetemi tanárra, többünk tanárára, az irodalomtudósra, számos antológia szerkesztőjére, még számosabb kötet szerzőjére, egykori *Híd*-főszerkesztőre stb. épp Juhász Ferenc költeményével. A költőhöz, akivel jóformán egyidősek voltak, s aki a mai magyar költészet doyenjének számát, kettős kötődés fűzte dr. Bori Imrét. Egyrészt monográfiát írt róla

(*Két költő* címen kettős monográfiát Nagy Lászlóról és Juhász Ferencről), másrészt pedig, ugyanazon korosztály tagjaiként, jó barátságban voltak.

Régi egyetemista kori emlékem, hogy Juhász Ferenc költői estet tart Újvidéken, talán az M Stúdióban, s másnap Bori tanár úrral sétálnak Újvidék utcáin, a Zmaj Jovinán át a Svetozar Marković (ma Pašić) utca felé, leendő akadémikus és költő az Akadémia utcája felé, kényelmesen lépkedve, beszélgetve, egy régi, hetvenes évekbeli napsütéses délelőtt öröknek tűnő jelen idejében. Mintegy az idő, a múlt megállított pillanataként: akár Ferenczy Károly *Napos délelőttjének* szűrt fényében, fény-árnyék kontrasztjában lépkednének. A pontos útvonalat, miszerint Bori Imre és Juhász Ferenc a Zmaj Jovinán és a Svetozar Marković (ma Pašić) utca felé tartott, onnan tudom, hogy tanszékes kolléganőmmel, aki érettségi tablójukra Juhász Ferenc szellemében és stílusában írt verset (legyünk őszinték: Juhász Ferenc-reminiszcenciát), követtük őket: gimnáziumi tankönyveink szerzőjét, leendő tanárunkat és a hetvenes években tájunkon közkedvelt költőt, akinek hosszúversei (ahogyan ő maga nevezte: époszai) középiskolás korunkban, amikor már a magunk ízlése szerint ismerkedtünk az irodalommal) bővületben tartottak bennünket.

Nem volt és ma sincs tudomásom a Bori Imre és Juhász Ferenc közötti barátság pontos részleteiről – ennek a barátságnak csupán néhány mozzanatát ismerem: könyvheti és konferencialálkozásaikat, későbbi könyvheteken Juhász Ferenc érdeklődését Bori Imre hogyléte felől, s végül azt, hogy ennek az egy életen át tartó barátságnak lírai kivételése az a hosszúvers, *A nem látott halott* című *Bori Imre-sírató*, amelyet Juhász Ferenc Bori Imre halálára írt, s amelyet a *Híd* közölt 2004. augusztusi számában.

Ez a Bori Imre életrajzából immár kihagyhatatlan, korántsem mellékes epizód adta számomra az ötletet, hogy épp Juhász Ferenc költeményei közül válasszak az évfordulóról szóló megemlékezéshez méltó szöveget. Bár, ha csupán az irodalmi kötődések fonalát követem, bőven választhattam volna verset több költőtől is: Kosztolányi Dezsőtől, Radnóti Miklóstól, Füst Milántól, Kassák Lajostól, József Attilától, Nagy Lászlótól, Fehér Ferenc-től, akikről Bori Imre monográfiát írt – vagy akár prózarészletet a szintén Bori-monográfiák tárgyát képező Krúdy Gyulától, Móricz Zsigmondtól, Szenteleky Kornéltól, Sinkó Ervintől, Miroslav Krležától; de akár Jókaitól, Justh Zsigmondtól, Csáth Gézától, Török Gyulától, a Cholnokyaktól, Németh Lászlótól, Déry Tibortól, Szentkuthy Miklóstól, Mándy Ivántól, Mészöly Miklóstól, verset a költő Pilinszkytól, Weöres Sándortól, Tandori Dezsőtől, Orbán Ottótól és másoktól – a „pálya szélén” és az irodalom centrumában egzisztálóktól egyaránt –, akikről Bori Imre lényeges, a maga idejében úttörő és szemléletformáló tanulmányokat írt.

Ha egyszer valaki majd arra adja a fejét, hogy a *monográfusról* (és persze az irodalomtudósról és szerkesztőről, tanulmányíróról és kritikusról) *monográfiát* ír (monográfiát a monográfusról), nemcsak a tanár úr által a vizsgák előtt emlegetett eszmebarikádokon kell jól megvetnie a lábát (ez a vizsgák előtt több ízben elhangzott, vizsgára invitáló Bori-mondat úgy hangzott, hogy „majd találkozunk az eszmebarikádokon”), tehát a monográfus leendő monográfusának nemcsak nagy nekigyürkőzésre lesz szüksége majd (jusson eszünkbe akár az a többünk által gyakran emlegetett felvétel a *Boldog gyermekkort idézek* című emlékezéskötetből, amelyen Bori Imre a B. I. Ö. M.-mel, azaz a Bori Imre Összes Műveivel, a dohányzóasztaltól mellközépig érő könyveivel fényképezkedett le), hanem e nekigyürkőzés és szellemi leltár során megdöbbentő adatokkal – statisztikával – is szembesülnie kell majd. Például azzal, hogy a legendás híró dolgozószoa dohányzóasztaltól mellközépig érő könyvtorony könyvei hány és hány szerzői életművet vesznek célba. S hogy vajon van-e olyan szerző a huszadik századi magyar és a vajdasági (egykor: jugoszláviai) magyar irodalomban, akinek művét vagy életművét a monográfus, irodalomtörténész, tanulmányíró és kritikus Bori Imre tolla nem érintette? Tovább folytatva e gondolatmenetet: van-e az irodalomtörténész Bori Imrét leginkább érdeklő 20. századi modernségnek és itteni irodalmunknak olyan lényeges szépirodalmi kiadványa vagy akár erre reflektáló vonatkozó irodalma, amelyet a tanár úr nem olvasott? De szemügyre veheti majd a leendő Bori-monográfus az életének negyedik évtizedében járó szerzőt, aki – például 1971-ben, egyetlen év folyamán – megjelentetett egy kettős monográfiát (a Füst Milán- és Kassák-monográfiát tartalmazó, *Az avantgarde apostolai* című kötetet), egy tanulmánykötetet (ez az *Irodalmak – kölcsönhatások* című kapcsolattörténeti tanulmánykötet) és három általa szerkesztett antológiát (a *Föld és magot*, az *Idő, idő, tavaszidőt*, valamint az *Irodalmi hagyományaink: kilenc évszázad írásai* címűt). Nem kevésbé a még mindig a negyvenes éveiben járó irodalomtörténészt, akinek 1976-ban három kötete jelent meg: közöttük egy monográfia (a Krležáról írott), egy tanulmánykötet (a *Fridolin és testvérei*) és egy antológia (a Szeli Istvánnal és Tomán Lászlóval közösen szerkesztett *Gyökér és szárny*). Vagy a továbbra is a negyvenes éveiben (a negyvenes éveinek végén) járó monográfust, aki 1978-ban két monográfiát jelentetett meg (Krúdy Gyuláról és Fehér Ferencről) – közben pedig szerkesztett, főszerkesztett... S ekkor még nem is szóltam azokról a műfaji-tematikus körökről, amelyeket egy leendő Bori-monográfusnak be kell járnia: a monográfiák sorát, a jugoszláviai/vajdasági magyar irodalom szellemi értékeit egybegyűjtő antológiákat és az irodalomtörténész Bori Imre több kiadást megért jugoszláviai magyar irodalomtörténetét, kapcs-

lanttörténeti tanulmányköteteit, a magyar irodalmi modernség kezdeteinek, valamint az irodalmi avantgárd feltárását célba vevő köteteit, olyan lényeges tanulmányköteteit, mint amilyenek a *Fridolin és testvérei*, a *Várázslók és mákvirágok*, a *Szövegértelmezések*, a huszonöt tanulmányt tartalmazó vastkos kötet, a *Prózatörténeti tanulmányok*, a tudományos kiadványokban megjelent József Attila- és egyéb tanulmányok, az írókról, eseményekről, jelenségekről szóló irodalmi feljegyzések, művelődéstörténeti tanulmányok, cikkek...

Olvasottság, kutatói kíváncsiság által fűtött, sokoldalú és naprakész tájékozottság, hihetetlen munkabírás. S a tanszék mint második otthon és szellemi közeg.

Az utóbbi tíz évben sokat változott körülöttünk a világ. Nehezen tudom elképzelni Bori Imrét a mostanában nem az olvasottságra alapozó s a tágabb vagy behatároltabb kutatási területeket a kis hatósugarú érdeklődéssel és szűk körű, szelektív tájékozottsággal felváltó jelenünkben. Bár úgy hiszem, ugyanúgy és ugyanazt tenné, mint ahogyan és amit több mint öt és fél évtizeden át tett, bizonyítván, hogy csak így érdemes.

Szemlélete, hivatástudata, az életművébe foglalt reneszánsz tudása megtartó erőt jelent számunkra, akik a műveit olvassuk és idézzük.

Elhangzott 2014. április 22-én, Bori Imre sírjánál